

## **Prehľad etnicity obyvateľstva obcí Slovenska v sčítaniach 1880-2011 doplnený údajmi z atlasu rómskych komunít za roky 2004 a 2013.**

**SASD 2011003**

**(Ethnicity breakdown of the population of communes in Slovakia 1869-2011 add by data from Atlas of Roma communities in 2004 and 2013).**

**SASD 2011003**

*Juraj Majo, Miroslav Tížik, Pavol Škápik*

### *Úvod*

Databáza jedinečným a prehľadným spôsobom v dlhom časovom rade spracováva výsledky sčítaní obyvateľstva z hľadiska etnicity či národnosti obyvateľov, ktoré boli realizované na území súčasného Slovenska v rokoch 1880 až 2011. Doplnená je absolútnymi údajmi z Atlasu Rómskych komunít za roky 2004 a 2013. Svojím rozsahom a obsahom nadväzuje a rozvíja veľké množstvo doteraz zverejňovaných porovnávacích údajov zo sčítaní obyvateľstva na Slovensku, so špecifickým zameraním na sledovanie najväčších etnických alebo národnostných skupín obyvateľov.

Predložená databáza sa opiera o moderné štatistické sčítania a všetky údaje spracováva v absolútnych a aj v relatívnych údajoch. Východiskovým je v tomto prípade druhé moderné sčítanie z roku 1880 (prvé bolo realizované v roku 1869), ktoré už bolo realizované relatívne štandardizovaným spôsobom, akým potom prebiehali aj nasledujúce sčítania, až do konca existencie rakúsko-uhorskej monarchie. Otázka sledujúca národnosť alebo etnicitu obyvateľov bola použitá vo všetkých nasledujúcich sčítaniach obyvateľov, hoci v rôznych formách. V databáze nie sú uvedené údaje o počte obyvateľov a národnosti obyvateľov Slovenska v sčítaní z roku 1940 a 1960. Celkovo teda databáza obsahuje údaje z dvanástich sčítaní realizovaných na území súčasného Slovenska.

Okrem cenзовých dát boli do databázy doplnené údaje z dvoch atlasov rómskych komunít. Zber týchto dát prebiehal v rokoch 2004 a 2013, no na rozdiel od moderných cenзовých dát nie sú údaje zbierané na základe deklarácie obyvateľa, ale pripísaním identity expertným odhadom. Z dôvodu zásadnej odlišnosti metodiky majú údaje z atlasov rómskych komunít len informatívny a doplnkový charakter.

*Všeobecný popis databázy*

Z dôvodu veľkého časového obdobia, ktoré databáza o etnickej štruktúre obyvateľov Slovenska zachytáva a počas ktorého došlo k niekoľkým zmenám štátneho a politického usporiadania Slovenska, obsahuje aj prehľad zmien názvov, prípadne aj štruktúry obcí, o ktorých sú v databáze spracované údaje. Východiskom zoznamu obcí a ich zaradenie do vyšších administratívnych jednotiek (okres, kraj) je situácia v zatiaľ poslednom sčítaní v roku 2011 a administratívne tiež k roku 2011. Pri obciach, kde došlo medzi rokmi 1880 až 2011 k spájaniu sú naznačená údaje z predchádzajúcich sčítaní za pôvodné časti. Hoci platila zásada dekádového odstupe medzi jednotlivými sčítaniami, v roku 1919 sa uskutočnilo mimoriadne sčítanie s cieľom zistenia národnostných pomerov ako podklad pre mierovú konferenciu v Paríži a využitie údajov pre tvoriacu sa štátnu správu. Aj keď neprebehlo vo všetkých obciach, a nepublikovali sa všetky údaje, predpokladalo sa, že viaceré zistenia prinesie riadne sčítanie v roku 1921, ktorého výsledky sú v databáze uvedené.

Databáza celkovo obsahuje tri základné typy informácií a jeden doplnkový:

1. Informácie o absolútnych počtoch obyvateľov obcí vo všetkých sledovaných sčítaniach.
2. Informácie o absolútnom počte príslušníkov rôznych etník a národností v obciach a ich relatívnom podiele na počte obyvateľov obce.
3. Časové rady o vývoji absolútnych aj relatívnych údajov za okresy a Slovensko v sledovanom období podľa názvov a čísla obcí a ich zaradeniu do okresov k roku 2011.
4. Informácie o odhade počte Rómskych obyvateľov obce a ich podiele na celkovom počte obyvateľov v rokoch 2004 a 2014 ako boli publikované v atlasoch rómskych komunít.

### ***Štruktúra databázy***

Základnou údajovou jednotkou je štruktúra obcí k 1.1. 2015. Prvá tabuľka **obce 1880-2011** obsahuje **absolútne a relatívne údaje o obciach**. Na začiatku tabuľky je uvedená okresná príslušnosť v aktuálnom územnom správnom-členení vyjadrená kódom okresu, nasleduje štatistický kód obce a názov obce. V tabuľke sú uvedené všetky obce (aj v prípade, ak v okamihu niektorého zo sčítaní nemali vyhodnotené údaje – či už ako dôsledok neexistencie obce v danom roku, prípadne nesamostatnosti). Ide nielen o obce ako štatistické entity, ale aj územia obcí obsahujúce sumu údajov všetkých sídiel, ktoré boli v jednotlivých sčítaniach vyhodnocované a nachádzali sa na území dnešných samostatných obcí. V okamihu sčítania boli samostatnými obcami, dnes už samostatnosť

nemajú, sú pripočítané k obci, ku ktorej administratívne patria, prípadne zanikli úplne (obce na území vojenských obvodov, prípadne v zátopových oblastiach vodných diel). Súčasťou databázy sú aj **údaje o obciach, ktoré v roku 1980 existovali ako konglomeráty** dovtedajších samostatných sídiel (napr. Dudváh, Zelenice a pod.) V každom roku sú pre každú štruktúru v každom roku uvedené absolútne údaje a vo vedľajšom stĺpci relatívne.

Tabuľka následne obsahuje počet obyvateľov v každom roku moderného sčítania od roku 1880 – 2011 s výnimkou roku 1940, ktorého údaje boli samostatne vyhodnotené (Tišliar 2011) a s výnimkou roku 1961, ktorého údaje nie sú zatiaľ k dispozícii. Databáza obsahuje údaje za historicky najpočetnejšie etnické skupiny, ktoré sa u nás vyskytovali. Ide o **Slovákov, Maďarov, Nemcov, Rusínov, Rómov, iných a nezistených**. Metodologické rozdiely pri jednotlivých sčítaniach a národnostiach sú uvedené v záhlaviach jednotlivých tabuliek (napr. Slováci – Čechoslováci pri sčítaniach v rokoch 1921-1930, Rusíni boli v istých obdobiach identifikovaní ako Rusi, neskoôr ako Rusíni (Ukrajinci či raz len ako Ukrajinci). Údaje o Rómoch a nezistených sú uvedené len pre niektoré sčítania, v ktorých boli samostatne vyhodnotené. Údaje o obciach boli agregované do súčasných okresov Slovenska a sú uvedené v tretej tabuľke v poradí: **absol. počty okresy 1880-2011** a v relatívnom vyjadrení v tabuľke **relat. počty okresy 1880-2011**.

V nasledujúcich tabuľkách **obce, časti obce 1880-1950** sú v absolútnych aj relatívnych ukazovateľoch uvedené údaje za obce, ktoré existovali v okamihu jednotlivých sčítaní. Tabuľka preto obsahuje všetky samostatné jednotky na úrovni obce, ktoré sa na území súčasných obcí v akomkoľvek okamihu sčítania 1869-1950 vyskytovali. Ak sa na súčasnom území niektorej obce vyskytovalo viacero obcí, sú údaje o kóde obce a názve obce, do ktorej aktuálne patria, multiplikované. Za stĺpcom s názvom obce je uvedený stĺpec s číslami, ktorý slúži ako zoraďovací algoritmus a reprezentuje na úrovni každej obce poradové číslo. V nasledujúcom stĺpci **časť obce** je uvedená príslušná obec (osada, časť obce) na území dnešnej obce. Údaje v tejto štruktúre sú k dispozícii len do roku 1950 (vzhľadom na rozsiahle aglomeračné procesy v neskoršom období).

#### **Ďalšie poznámky k databáze:**

- Publikované údaje zo sčítania v roku 1921 sú špecifické vo vzťahu k nemeckej národnosti. Údaje o týchto štruktúrach sú samostatne uvádzané len v oblastiach ich výraznejšieho výskytu. Na ostatnom území Slovenska sú tieto údaje zahrnuté v rámci kategórie iné a nezistené. V niektorých prípadoch je však v poznámke pod čiarou uvedená špecifikácia tejto kategórie v prospech niektorej z menovaných štruktúr, v takom prípade sme údaje upravili a údaje sú pri nemeckej národnosti uvedené.
- Do roku 1950 boli obce Horná Maríková a Dolná Maríková v okrese Považská Bystrica zjednotené ako obec Maríková. Údaje za túto obec sú uvádzané v rámci obce Dolná Maríková.

- mesto Komárno, ktoré v roku 1920 rozdelila Trianonská hranica je do roku 1910 vrátane uvádzané ako celok, aj so zadunajskou časťou. Na území Slovenska zostalo približne 85 % obyvateľov tohto mesta (podľa údajov z roku 1910).
- Územia mestských častí Bratislavy, ktoré nesú až do súčasnosti nemenný názov (napr. Vinohrady), neboli v období, ktoré pokrývajú údaje zo sčítaní obyvateľstva, vždy zhodné. Z tohto hľadiska sú údaje v týchto mestských častiach, najmä v prípade tých, ktoré sú už oddávna urbanisticky zrastené s mestom, nie sú preto presné. Zmenu hraníc mestských častí a území súčasných okresov Bratislava I – V sú kartograficky znázornené v publikácii Horvát 1990. V roku 1980 sú údaje za mestské časti Bratislavy a Košíc uvádzané iba ako údaje za celé obvody (Bratislava I – IV a Košice I – V).
- Podrobnosti o zmenách metodiky merania sú v publikácii Šprocha, Majo (2016) na stranách 50-52.

Okrem cenzových dát boli do databázy doplnené údaje z dvoch atlasov rómskych komunít. Zber týchto dát prebiehal v rokoch 2004 a 2013. Všetky údaje o početnosti obyvateľov osídlení sú založené na odhadoch na základe hromadne pripísanej etnicity (a nie individuálne deklarovanej etnicity či národnosti). Uvedené sú údaje z atlasov v absolútnych číslach, doplnené výpočtom relatívneho podielu rómskych obyvateľov na základe pripísanej etnicity z počtu obyvateľov podľa demografickej štatistiky ŠÚ SR za roky 2004 a 2014. Dáta za celkový počet obyvateľov v obci v stĺpcoch za údajmi z atlasov rómskych komunít je aktuálny k 31.12.2004, resp. k 31.12.2013. Za rok 2014 je uvedený aj podiel obyvateľov s pripísanou rómskou etnicitou z počtu obyvateľov vychádzajúcich z evidencie počtu obyvateľov obcí. Podrobnosti o metodike a ďalšie údaje zozbierané z rámci výskumu sú dostupné v ARK (Atlas rómskych komunít na Slovensku 2013). Ďalšie spracované výsledky, vrátane všetkých zozbieraných dát z projektu z ARK sú dostupné na Atlas Rómskych komunít [http://www.minv.sk/?atlas\\_2013](http://www.minv.sk/?atlas_2013). Dáta za Bratislavu a Košice boli v rámci Atlasu spracované ako celok, nie za jednotlivé mestské časti, preto sme ich do databázy obcí neuviedli. Pri osobitnej záložke za Bratislavu a Košice sú však tieto dáta už uvedené. Zdrojom dát za Atlas rómskych komunít 2004 a 2013 bol súhrnný dátový súbor poskytnutý v roku 2016 Prešovskou univerzitou v Prešove.

### **Zdroje:**

**1880.** *A Magyar Korona Országában az 1881. év elején végrehajtott népszámlálás főbb eredményei ...*, II. Zv., Budapest: Az Országos Magyar Királyi Statisztikai Hivatal, 1882

**1890.** JEKELFALUSSY, József: *A Magyar Korona Országainak Helységnevtára*. Budapest: Az Országos Magyar Királyi Statisztikai Hivatal, 1892

**1900.** *A Magyar Szent Korona Országainak 1900. évi népszámlálása. III. rész*. In: Magyar statisztikai közlemények, Új sorozat, 5. zv., Budapest: A Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1907

**1910.** *A Magyar Szent Korona Országainak 1910. évi népszámlálása. I. rész.* In: Magyar statisztikai közlemények, Új sorozat, 42. zv., Budapest: A Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1912

**1921.** *Štatistický lexikon obcí v republike Československej. III. Slovensko.* Praha: Štátny úrad štatistický, 1927.

*Az 1920.évi népszámlálás. A népesség főbb demográfiai adatai, községek és népesebb puszták.* 69. zv. Budapest: Magyar Kir. Központi Statisztikai Hivatal, 1923

**1930.** *Štatistický lexikón obcí v krajine Slovenskej.* Praha: Štátny úrad štatistický, 1936.

*Az 1930.évi népszámlálás, Demográfiai adatok községek és külterületi lakothelyek szerint.* 83. zv. Budapest: Kir. Központi Statisztikai Hivatal, 1932.

**1950.** *Sčítání lidu 1950, obecné třídění. Přítomné obyvatelstvo podle pohlaví, věku a národnosti.* Bratislava, Štatistický úrad SR, 1957, nepublikovaný rukopis

**1970.** *Výsledky sčítania ľudu, domov a bytov k 1. 12. 1970 za obce a ich časti.* Praha, Bratislava: Federální statistický úrad, Slovenský štatistický úrad

**1980.** *Obyvateľstvo podľa národností a podľa okresov a obcí v roku 1980.* Zostavil Horecký, M. Štatistický úrad Slovenskej republiky, odbor štatistiky obyvateľstva. Databáza A241ZBD\_SLDB\_1980, Bratislava: 4. 10. 2006

**1991.** *Výsledky sčítania ľudu, domov a bytov 1991.* Bratislava: Štatistický úrad Slovenskej republiky, 1993, s. 78

**2001.** *Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2001: Základné údaje: Národnostné zloženie obyvateľstva.* Bratislava: Štatistický úrad Slovenskej republiky, 2001, s. 163

**2011.** *Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2011,* <http://portal.statistics.sk/files/oktab-7.pdf>

Atlas Rómskych komunit. Stránka Ministerstva vnútra Slovenskej republiky, [http://www.minv.sk/?atlas\\_2013](http://www.minv.sk/?atlas_2013).

Atlas rómskych komunit na Slovensku 2013. UNDP, 2014. Dostupné na [https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/rodina-socialna-pomoc/socialne-sluzby/atlas\\_rom-kom.pdf](https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/rodina-socialna-pomoc/socialne-sluzby/atlas_rom-kom.pdf)

Šprocha, Branislav, Majo Juraj. 2016. *Storočie populačného vývoja II.: populačné štruktúry.* Bratislava. UK v Bratislave, INFOSTAT, CSPV SAV. Dostupné na <http://www.humannageografia.sk/clanky/spvsII.pdf>

Tišiliar, P. 2011. *Národnostný kataster Slovenska v roku 1940.* Bratislava, Slovenský národný archív.